

SCHRIFTELIJKE VRAAG

nr. 578

van **BRECHT WARNEZ**

datum: 27 april 2023

aan **JO BROUNS**

VLAAMS MINISTER VAN ECONOMIE, INNOVATIE, WERK, SOCIALE ECONOMIE EN LANDBOUW

Wetenschappelijke informatie - Open Access-beleid

Open Access is een brede internationale academische beweging die streeft naar vrije, gratis online toegang tot wetenschappelijke informatie, zoals publicatie en data. Ze zorgt ervoor dat wetenschappelijke resultaten sneller en breder bekend geraken, waardoor ze een impuls zijn voor de wetenschap en kostenbesparend zijn op lange termijn.

In 2018 werd door cOAlition S daarom het Plan S gelanceerd, dat ernaar streeft om alle (publiek gefinancierd) onderzoek vrij beschikbaar te maken voor een zo breed mogelijk publiek door onderzoeksresultaten en publicaties niet langer achter een betaalmuur te plaatsen.

Onderzoekers die door organisaties gefinancierd worden die aan Plan S verbonden zijn, hebben een verplichting om hun onderzoek in Open Access te publiceren. Academische uitgevers participeren ook én erkennen en respecteren die verplichting. Daardoor wordt het onderzoek dat door die organisaties gefinancierd wordt plots vrij toegankelijk voor iedereen.

Ook Vlaanderen zet al langer in op Open Access. Zo verplicht het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) - conform het Algemeen reglement van het FWO (art. 2, §2) - dat onderzoeksresultaten in Open Access gepubliceerd worden. Dit vanuit het principe dat onderzoek gesubsidieerd met publieke middelen beschikbaar moet zijn voor het grote publiek.

De Vlaamse Regering en de minister willen bovendien voluit de kaart van Open Science trekken. Het regeerakkoord geeft dan ook aan: "Wetenschappelijk onderzoek, gefinancierd met publieke middelen, dient zo snel mogelijk publiek toegankelijk te worden, volgens het principe 'zo open als het kan, zo gesloten als nodig'." Op initiatief van de minister werd daarom het Vlaams beleidsplan Open Science en de oprichting Open Science Board door de Vlaamse Regering goedgekeurd.

Dit is een vervolgvraag op schriftelijke vraag nr. 12 van 29 september 2021. Graag alle data in Excel beschikbaar stellen.

1. De minister wil Open Access stimuleren op verschillende manieren.

a) De Flemish Open Science Board bestaat nu al bijna drie jaar.

Hoe evalueert de minister het werk van deze instelling?

- b) Kan de minister een stand van zaken geven over de key performance indicator (KPI) van Open Access voor publicaties? Werd de doelstelling voor 2022 behaald? Is de minister zeker van de haalbaarheid van de doelstelling voor 2023?
- 2. In dit dossier komt Europese samenwerking vaak aan bod. Een gevolg daarvan zou kunnen zijn dat beleidsmakers op het Vlaamse niveau terughoudend zijn in het voeren van beleid omdat men liever wil afwachten tot het Europese niveau het initiatief neemt. Dat zou kunnen worden afgeleid uit het antwoord van de minister op vraag nr. 12 met betrekking tot Plan S.
 - a) Heeft de minister zelf het gevoel dat hij voorzichtiger te werk moet gaan om de European Open Science Cloud (EOSC) niet voor de voeten te lopen? Of ziet hij de traagheid van de EOSC als een opportuniteit, waardoor Vlaanderen haar eigen beleid kan uitwerken?
 - b) Hoe kijkt de minister in 2022 naar initiatieven als Plan S?
 - c) Ziet de minister meer mogelijkheden in een eigen Vlaams alternatief (bv. een Vlaamse right retention obligation)?
 - d) Op welke vormen van Open Access zou de minister willen inzetten: green open access, gold open access of diamond open access?
- 3. Plant de minister nieuwe initiatieven op dit punt? Zo ja, graag plan van aanpak, met timing en budget.

ANTWOORD

op vraag nr. 578 van 27 april 2023

van **BRECHT WARNEZ**

1. a) De Flemish Open Science Board (FOSB) werd opgericht eind 2019 om een centrale aanpak van een gedragen visie op het Open Science beleid in Vlaanderen te garanderen. Binnen de FOSB werden werkgroepen opgericht welke door de coördinatie hub bij FWO worden gecoördineerd. De FOSB rapporteert over de goede voortgang van de werkzaamheden aan de minister, die op zijn beurt rapporteert aan de VR via de jaarlijkse nota's VR of mededeling VR. (Laatste mededeling aan de VR dateert van 10 maart II.) Mogelijkheid tot bijsturing kan permanent door de vertegenwoordiging van de overheid en het kabinet in de FOSB-vergaderingen. In de roadmap is een uitgebreide evaluatie voorzien na 5 jaar uitvoering van het Open Science beleid. Concreet betekent dit dat in 2024 een evaluatie wordt uitgevoerd die rekening zal houden met de strategische doelstellingen, het behalen van de KPI's, de Europese en internationale ontwikkelingen inzake Open Science, en gerealiseerde impact. O.b.v. de evaluatieresultaten en rekening houdende met internationale tendensen zal het verdere Open Science beleid in Vlaanderen en de investering erin bijgestuurd worden.

- b) De meetresultaten van de eerste 2 jaren zijn hieronder geaggregeerd weergegeven voor de Open Access KPI's:

Publicatiejaar	Open Access KPI (%)
2020	50%
2021	72%

De nulmeting van 2020 bedroeg 50%, in 2021 was deze waarde toegenomen tot 72%. De meting voor 2022 zal pas in juni 2023 door de instellingen gerapporteerd worden. In de zomer worden die resultaten verwerkt door departement EWI.

De te behalen doelpercentages zijn verschillend naargelang het groepad dat de instellingen te volgen hebben. Afhankelijk van de waarde van de nulmeting voor het jaar 2020, komen de instellingen terecht in een meer of minder ambitieus groepad. Hieronder zijn de resultaten weergegeven per groepad (1 is het meest, 3 het minst ambitieus). De meeste instellingen zitten al meteen in het meest ambitieuze groepad voor de Open Access KPI.

Groepad	Publicatiejaar	Open Access KPI (%)	doel%
1	2020	59%	30%
	2021	73%	50%
	2022	-	60%
	2023	-	80%
2	2020	18%	10%
	2021	70%	30%
	2022	-	50%
	2023	-	60%
3	2020	9%	0%
	2021	47%	10%
	2022	-	30%

	2023	-	50%
--	------	---	-----

Voor elk van de 3 groeipaden is het resultaat aanzienlijk beter dan het doelpercentage. Na de rapportering van juni zal bekend worden of deze trend zich ook verder zet voor 2022. We zien nu al dat het doel voor 2023 voor het middelste groeipad reeds werd bereikt in 2021. Voor groeipad 1 en 3 is het doel voor 2023 bijna bereikt. Zodra we dus de rapportering van juni verwerkt hebben, zullen we kunnen nagaan of de doelstellingen voor 2022 of 2023 al gehaald werden of toch zeker nog steeds realistisch blijken te zijn.

2. a) Neen, dat gevoel heb ik helemaal niet, integendeel. Het is niet zo dat we in Vlaanderen wachten met alle outputs op de verdere ontwikkelingen m.b.t. de EOSC. Het is duidelijk dat alle niveaus op elkaar moeten inspelen en elk niveau moet realiseren wat tot zijn bevoegdheden en mogelijkheden behoort binnen een haalbare timing.

Binnen het Vlaams OS beleid, werden er door de FOSB KPI's uitgewerkt waarmee we de voortgang in Vlaanderen kunnen opvolgen. Met deze KPI's en het minimaal uniform datamanagementplan (DMP), dat door het FWO en alle relevante kennisinstellingen wordt gedeeld, staat Vlaanderen vooraan in het OS-beleid in Europa. Ook de knowledge hub bij FWO van de FOSB-FRDN, die data experts van de Vlaamse kennisinstellingen samenbrengt om kennis en ervaring te delen, plaatst Vlaanderen in een koppeloton van landen zoals Engeland, Nederland, Noorwegen en Duitsland.

Verder zijn we volop bezig aan de integratie van FRIS op OpenAire, dat op zijn beurt zal koppelen op de EOSC. Eens deze integratie gerealiseerd werd, zal de in FRIS beschikbare data doorstromen naar het Europese niveau, zonder dat onze instellingen daar zelf bijkomende inspanningen voor moeten leveren, op voorwaarde uiteraard dat zij hun data reeds in FRIS aanleveren.

b) Het FWO heeft zijn standpunt hierover gegeven in het antwoord op de parlementaire vraag van oktober 2021. Ik herhaal nog even de belangrijkste punten uit dat antwoord.

- Een belangrijke verdienste van Plan S is dat het erin geslaagd is om Open Access meer onder de aandacht te brengen.
- Desalniettemin is het opmerkelijk dat een aantal van de organisaties die Plan S initieel steunden ook nooit verder gegaan zijn dan het uitdrukken van hun principiële steun.
- Ook binnen de Europese instanties is er geen eensgezindheid, aangezien de Europese Onderzoeksraad (ERC) zich reeds in juli 2020 terugtrok uit Plan S.
- Momenteel zet het plan grotendeels in op twee vormen van Open Access, i.e., zogenaamde Gold Open Access, waarbij de auteur de uitgever vergoedt om een artikel publiek raadpleegbaar te maken en, anderzijds, Green Open Access, waarbij een auteur een artikel, dat peer review heeft ondergaan, zelf archiveert in een publiek raadpleegbare databank. Dit laatste model is momenteel reeds de minimale vereiste die het FWO in Vlaanderen stelt voor FWO-begunstigden, waarbij archivering ten laatste één jaar na publicatie dient te gebeuren.
- Meermaals werd, in samenspraak met organisaties zoals de Vlaamse universiteiten en bijvoorbeeld de Jonge Academie, onderzocht of het opportuun was voor het FWO om Plan S te ondertekenen. Tot op heden werd er echter gekozen voor een voorzichtige benadering en wordt dit verder opgevolgd binnen de FOSB.

Bijkomend zien we dat cOAlition S financiële steun voor Open Access publiceren via transformatieve overeenkomsten stop zal zetten na 2024. Via deze weg werden hybrid journals toch ondersteund door cOAlition S leden terwijl rechtstreekse steun aan hybrid journals niet kon. Ook vermeldt men dat individuele funders na 2024 toch nog zullen mogen werken met transformatieve overeenkomsten waardoor dit standpunt van Plan S enigszins ambigu wordt. Dit wordt verder opgevolgd en samen met de Vlaamse stakeholders (via de FOSB) wordt verder een gemeenschappelijke visie rond de toekomst van OA ontwikkeld.

Tot slot kan ik nog verwijzen naar de FWO betrokkenheid in de diamond OA community. Diamond OA staat momenteel namelijk meer prominent op de agenda van Science Europe dan Plan S. Via deze weg worden de ontwikkelingen binnen het DIAMAS project (<https://diamasproject.eu>) opgevolgd. In dit project bekijkt men de mogelijkheden om Institutionele Open Access Publishing Modellen te ontwikkelen en te versterken.

Ik kan dus concluderen dat het Open Access beleid nog in volle ontwikkeling is, en dat we de verschillende pistes via onze administratie en de FOSB opvolgen en er tijdig onze beleidsbeslissingen op zullen baseren.

c) Er is reeds een recht op 'Green Open Access' in de Belgische wetgeving ingeschreven. Dit lijkt op dit moment voldoende voor de onderzoekers in Vlaanderen.

d) Voorlopig zetten we vooral in op de groene OA, die (min of meer) kosteloos is en bijgevolg de middelen voor onderzoek niet bijkomend onder druk zet. Werkingsmiddelen van de instellingen worden hiervoor aangewend. De werkingsmiddelen en bench fees via het FWO kunnen weliswaar ook voor OA gold en OA hybrid worden aangewend, maar zij maken dan deel uit van het toegekende budget. Er worden dus geen bijkomende budgetten gegeven voor gold en hybrid OA.

3. De evaluatie ex-post en ex-ante is voorzien in 2024 over het huidige Open Science beleid en de werking van de FOSB met de onderliggende werkgroepen. Deze evaluatie zal een duidelijk beeld scheppen van de resultaten van het gevoerde open science beleid en de weg die in de toekomst ingeslagen dient te worden.

Zoals eerder reeds gezegd levert de coördinatie hub binnen FWO een belangrijke bijdrage aan de coördinatie van de werkgroepen van FOSB. Op 11 mei was er een netwerkdag georganiseerd door deze hub waarbij alle geïnteresseerde stakeholders betrokken werden.